

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/148060,Zmarl-Siergiej-Kowalow-rosyjski-dysydent-i-obronca-praw-czlowieka.html>
07.04.2026, 03:54

Zmarł Siergiej Kowalow - rosyjski dysydent i obrońca praw człowieka

W wieku 91 lat zmarł w Moskwie Siergiej Kowalow – biofizyk, działacz opozycyjny, więzień polityczny, obrońca praw człowieka, współtwórca „Memoriału”.

Urodził się 2 marca 1930 r. W 1952 r. ukończył Wydział Biologii Uniwersytetu Moskiewskiego. Z macierzystą uczelnią związał się zawodowo: zdobył tu stopień doktorski i ogłosił ponad 60 publikacji. Jako badacz występował przeciwko obowiązującej w ZSRS pseudonauce, określanej mianem łysenkizmu. W końcu lat 60., w związku z zaangażowaniem się w działalność opozycyjną, zmuszony do odejścia z uczelni.

Początki jego działalności opozycyjnej wiążą się ze sprawą represjonowanych w połowie lat 60. w ZSRS pisarzy: Julija Daniela i Andrieja Siniawskiego; Kowalow, jako pracownik Instytutu Biofizyki Uniwersytetu Moskiewskiego, inspirował powstanie kilku listów do władz w ich obronie.

W latach 60. włączył się w działania zmierzające do powołania w ZSRS struktur, których celem była obrona praw człowieka z ZSRS, i z tego tytułu doświadczył pierwszych represji: przesłuchań i przeszukań. Od początku lat 70. brał udział w wydawaniu podziemnych wydawnictw: „Kroniki Wydarzeń Bieżących” oraz „Kroniki Kościoła Katolickiego na Litwie”.

W 1975 r. został skazany na 7 lat obozu i 3 lata zsyłki. Odbywanie kary zakończył w 1984 r. i po odzyskaniu wolności kontynuował działalność opozycyjną. W 1989 r. wszedł w skład Moskiewskiej Grupy Helsińskiej, został też wybrany do kierownictwa organizacji „Memoriał”. Zaangażował się w życie polityczne, m.in. był współautorem „Deklaracji praw człowieka i obywatela Rosji” z 1991 r. oraz ustawy „O rehabilitacji ofiar represji politycznych”.

Po 2000 r. był bezkompromisowym krytykiem zarówno wewnętrznej, jak i zagranicznej polityki Władimira Putina.

Odnaczony Krzyżem Wielkim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej (2009). W połowie lat 90. jego kandydaturę zgłoszono do Pokojowej Nagrody Nobla.

Wywiad z Siergiejem Kowalowem